
Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Psiko-Sosyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması*

Diğdem Müge Siyez, Ferda Aysan

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi

didem.siyez@deu.edu.tr

ferda.aysan@deu.edu.tr

Özet. Bu araştırmanın amacı 15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışları yordayan psiko-sosyal risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin belirlenmesidir. Araştırmada, problem davranışların değerlendirilmesinde ve psiko-sosyal risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin belirlenmesinde Jessor ve Jessor (1977) tarafından geliştirilmiş olan Problem Davranış Teorisi esas alınmıştır. Araştırmaya İzmir il merkezinde ortaöğretim kurumlarına devam eden 1237 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Ergen Sağlığı ve Gelişimi Envanteri kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 12.0 paket programından yararlanılarak frekans dağılımları ve Pearson Korelasyon Katsayısı Tekniği ile Hiyerarşik Regresyon Analizi Tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, risk faktörleri ile problem davranışlar arasında pozitif yönde; koruyucu faktörler ve problem davranışlar arasında negatif yönde düşük ve orta düzeyde ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca problem davranışların yordanmasında kişilik sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin, algılanan çevre sistemi ve davranış sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri ve koruyucu faktörlere göre problem davranışları yordama gücünün daha fazla olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak yapılacak önleme çalışmaları risk faktörlerini azaltılarak, ergenlerin sağlıklı davranışlarının ön plana çıkmasına yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik dönemi, problem davranışlar, risk faktörleri, koruyucu faktörler.

Abstract. In this study the role of psychosocial risk and protective factors in adolescent problem behaviors were investigated among 15-17 ages adolescents. An explanatory model of adolescent problem behavior (drinking, smoking, illicit drug use, anti-social behaviors, precocious sexual intercourse) based on psycho-social risk and protective factors in the present study emerges from extension of Problem Behavior Theory which is developed by Jessor and Jessor (1977). A total of 1237 students, between ages 15-17, from different high schools in İzmir participated in this study. Students completed Adolescent Health and Behavior Questionnaire. Frequency analysis, Pearson Correlation Analysis and, hierarchical regression analysis were used to data regarding the sample. Analysis of data was benefited from SPSS 12.0 packet programme. Results can be summarized as follows: problem behaviors are associated with positively increased rates of risk factors and also problem behaviors are associated with negatively decreased rates of protective factors. Risk and protective factors which is related to personality system account for substantial variance in problem behaviors rather than perceived social environment system and behavior system. While decreasing risk factors with prevention studies, may help to promote healthful behaviors in adolescence.

Key Words: Adolescence period, problem behaviors, risk factors, protective factors.

Giriş

Çocukluktan yetişkinliğe geçişte yer alan ergenlik döneminde bireyler başta biyolojik olmak üzere fiziksel, psikolojik, bilişsel ve sosyal açıdan pek çok değişim ve gelişim yaşamaktadır. Dönemin başında ortaya çıkan hormon salınımındaki hızlanma gibi fizyolojik değişiklikler ile birlikte gencin enerjisinin artması, kendi cinselliğini duyumsaması bu döneme özgü özellikler arasında yer almaktadır. Ergenlik yıllarında zihinsel kapasitede meydana gelen belirgin artış, ergenin soyut kavramları anlayabilmesine, yargılama ve sentez yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Tamar, 2005). Biyolojik ve bilişsel alanlarda yaşanan bu hızlı değişimle birlikte ergenler bu dönem içerisinde birçok çocuksu davranışını bırakarak uygun yetişkin davranışlarını öğrenmek durumundadırlar. Yavaş ilerleyen ve başarısızlıkların da yer aldığı bu dönemde, sosyal baskı, kişisel

gereksinimler ve beklentilerin değişmesi, beraberinde yeni becerilerle birlikte sağlıkla ilgili yeni alışkanlıkların kazanılmasını ve uyumla ilgili yeni tutumların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır (Muuss, 1990; Tamar 2005).

Ancak ergenin içerisinde yer aldığı sosyal çevre tarafından kendisine sunulan sosyal desteğin yetersiz veya hatalı olması sonucunda ergenlerde çeşitli uyum problemleri ortaya çıkabilmektedir (Trotter, 1989). Bazı ergenlerde, dürtüsel davranış, öğrenme bozuklukları, amaçsızlık, erteleme eğilimi ya da huysuzluk şeklinde ortaya çıkan çalkantılar genellikle geçicidir. Bazı ergenler ise evden kaçma, okul bırakma, cinsel ilişkiye girme, alkol ve madde kullanma gibi daha ciddi problemler yaşayabilmektedir (Tamar, 2005). Problem davranışlar, ergenin gelişim görevlerini başarmasına, kendisinden beklenen sosyal rolleri yerine getirmesine, yeterlik ve başarı duygusunu hissetmesine ve genç yetişkinlik dönemine başarıyla geçmesine engel olan davranışlardır (Jessor, 1991).

Ergenlerin yaşadığı problem davranışlar, uzun yıllardan beri araştırmalara konu olmakla birlikte problem davranışların neden ortaya çıktığını açıklayan farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yaklaşımlar (Khantz'ın Benlik Kuramı, Stanton ve Todd'un Teorileri, Patterson'u Sosyal Yapı Modeli, Ausubel'in Kişilik-Yetersizlik Kuramı) problem davranışların açıklanmasında sadece ebeveyn ya da arkadaş ortamı gibi tek bir faktörün bu davranışlara neden olabileceğini belirtmektedir (Akt: Brand, 1993). Diğer bazı yaklaşımlar (Brofenbrenner'in Sosyo-Ekolojik Teorisi, Hirschi'nin Sosyal Kontrol Teorisi) ise ebeveyn, okul, arkadaş vb pek çok alanı içeren daha kapsamlı açıklamalar yapmaktadır (Akt: Bingham ve Shope, 2004; Beam, 2000). Bu çalışmanın alt yapısını, günümüzde problem davranışların açıklanmasından en kapsamlı kuramlardan biri olarak kabul edilen Problem Davranış Teorisi (PDT) oluşturmaktadır. PDT'de kişilik, algılanan çevre ve davranış olmak üzere üç ayrı sistem bulunmakta ve pek çok davranışın kişi-çevre etkileşimi sonucunda oluştuğuna inanılmaktadır. PDT'ye göre problem davranışlar, sigara içme, alkol kullanma, diğer uyuşturucu maddelerin kullanılması, erken yaşta cinsel ilişkiye girme ve anti-sosyal davranışlar olarak sınıflandırılmıştır. Yine PDT'ye göre risk faktörleri problem davranışlarla ilgilenme olasılığı arttıran faktörler olarak tanımlanmaktadır (Costa, Jessor ve Turbin, 1999; Jessor, Turbin ve Costa, 1998a, Jessor, Turbin ve Costa, 1998b; Jessor, Van Den Bos, Vanderryn, Costa ve Turbin, 1995). Koruyucu faktörler ise problem davranışlara karşı kişisel ve sosyal kontrol sağlanması ve algılanan sosyal desteğin yeterli olması gibi problem davranışlarla ilgilenme olasılığını azaltan faktörler olarak belirtilmektedir (Jessor, 1987). Koruyucu faktörler aynı zamanda ergenlerin problem davranışlarının açıklanmasında etkili olan risk faktörleri üzerinde de dolaylı bir etkiye

sahiptir. Koruyucu faktörlerin etkisi azaldığı zaman risk faktörlerinin arttığı ve problem davranışların daha fazla sergilendiği görülmektedir (Jessor, Donovan, Costa, 1994, Jessor, Turbin, Costa, Dong, Zhang ve Wang, 2003).

Bu araştırmanın amacı da ergenlik döneminde yaşanan problem davranışların kişilik sistemi, algılanan çevre sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından değerlendirilerek, bu faktörlerin problem davranışları yordama gücünün belirlenmesidir. Bu genel amaçtan hareketle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Koruyucu faktörlerin, lise öğrencilerinde görülen problem davranışları (sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanma, anti-sosyal davranışlar ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme) yordama gücü nedir?
2. Risk faktörlerinin, lise öğrencilerinde görülen problem davranışları (sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanma, anti-sosyal davranışlar ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme) yordama gücü nedir?
3. Koruyucu faktörler ve risk faktörleri bir arada lise öğrencilerinde görülen problem davranışların (sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanma, anti-sosyal davranışlar ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme) açıklanmasını yordamakta mıdır?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, İzmir İli Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan dokuz ilçede bulunan (Balçova, Bornova, Buca, Karşıyaka, Konak, Narlıdere, Çiğli, Güzelbahçe, Gazimir) liselerin 9., 10. ve 11. sınıflarına devam eden öğrencilerden oluşmaktadır.

Örneklem grubu belirlemek amacı ile ilk olarak İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün resmi web sitesinden merkez ilçelerde bulunan resmi ve özel liselerin sayısı ve bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı belirlenmiştir. Araştırmanın evreninde 128'i resmî ve 22'si özel lise olmak üzere toplam 150 lise bulunmaktadır. Bu liselerde, toplam 103.299 öğrenci öğrenim görmektedir (MEB 2004). Örneklem seçimi için ilk olarak örneklem büyüklüğü belirlenmiş, ardından ise belirlenen sayıdaki öğrenciye ulaşabilmek için tabakalı örnekleme ve random (tesadüfî) yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma için uygun örnekleme belirlemek amacıyla farklı büyüklükteki evrenler için kuramsal örnekleme büyüklükleri tablosundan faydalanılmıştır. Söz konusu tabloda 100.000 kişilik evrende % 97'lik güven düzeyi için

gerekli örneklem 1225 kişi olarak belirtilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

Örneklem oluşturulurken çok aşamalı tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle evren, okul türü bazında 5 alt tabakaya ayrılmıştır. Ardından okul türlerinin evrendeki oranı hesaplanmış ve örneklem grubu oluşturulurken bu oranlar dikkate alınmıştır. Okulların seçimi için her okul türünde bulunan resmî ve özel liseleri ve öğrenci sayılarını içeren bir liste oluşturulmuştur. Bu okullar arasındaki seçim ise rastgele sayılar tablosu kullanılarak yapılmıştır (Wiersma, 2000). Belirlenen okullardan her sınıf düzeyinde birer şube seçilmiştir. Şubelerin seçimi ise bir random yöntemi olan kura yöntemi ile yapılmıştır. Sonuç olarak araştırmanın örnekleme 1237 lise öğrencisinden oluşmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada Jessor, Turbin ve Costa (2004) tarafından geliştirilmiş olan Ergen Sağlığı ve Gelişimi Envanteri (Adolescent Health and Development Questionnaire) kullanılmıştır. Ergen Sağlığı ve Gelişimi Envanteri (ESGE) Problem Davranış Teorisi içerisinde yer alan Kişilik, Algılanan Çevre ve Davranış Sistemi içerisindeki değişkenleri değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş olan bir ölçektir. Ölçekte okul, aile, arkadaş ilişkileri gibi ergenlerin farklı yaşam alanlarına yönelik algılarını değerlendiren maddelerle birlikte alkol kullanımı, sigara içme, uyuşturucu madde kullanımı, cinsel ilişkiye girme, yıkıcı davranışlar ve sağlığa yönelik davranışlarla ilgili maddeler yer almaktadır. Ölçekte aynı zamanda sosyo-demografik özellikleri değerlendiren maddelere de yer verilmiştir.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Siyez (2006) tarafından yapılmıştır. Geçerlilik çalışması kapsamında Açıklayıcı Faktör Analizi ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Ölçeğin Güvenirlilik çalışması ile ilgili olarak da Cronbach Alpha Güvenirlilik katsayıları ile madde toplam puan korelasyonları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanmıştır. Bu çalışmada ESGE içerisinde yer alan Problem Davranışlar İndeksi ile Psiko-sosyal Risk Faktörleri ve Psiko-sosyal Koruyucu Faktörler içerisinde yer alan alt ölçekler kullanılmıştır.

Problem Davranışlar İndeksi

Problem Davranışlar İndeksi (PDI), içerisinde sigara kullanma, alkol kullanma, uyuşturucu madde kullanma, cinsel ilişkiye girme ve anti-sosyal

davranışlar olmak üzere 5 alt ölçek yer almaktadır. Ölçekte anti-sosyal davranışlarla ilgili 10, cinsel ilişkiye girme ile ilgili 4, uyuşturucu madde kullanımı ile ilgili 9, sigara kullanımı ile ilgili 4 ve alkol kullanımı ile ilgili 11 madde yer almakta olup, ölçek toplam 38 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, ergenlerin bu alandaki davranışları yapıp yapmadıkları ve eğer yaptılarsa ne sıklıkla yaptıklarına ilişkin sorular yer almaktadır. Ölçekten alınan puanların artması, problem davranışların arttığını göstermektedir. PDI'de yer alan alt ölçeklerin Türkiye örnekleme için cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .78 ile .92 arasında değişmektedir (Siyez, 2006). Yapılan açıklayıcı faktör analizine göre beş faktörden oluşan bu ölçeğin açıkladığı toplam varyans miktarı % 56.09'dur ve ölçeğin orijinal yapısına uygun bir dağılım göstermişlerdir.

Psiko-sosyal risk faktörleri

Psiko-sosyal risk faktörleri Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi olmak üzere iki sistem içerisinde değerlendirilmektedir. PBT'ye göre Kişilik Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri depresif duygu durumu, yabancılaşma duygusu, günlük yaşamda algılanan stres, okulu bırakma düşüncesi, risk alma eğilimi, alkol kullanma nedenleri'dir. Problem davranışlarla ilgili rol modelleri, maddelere ulaşılabilirlik, çetelere ulaşılabilirlik, yaşanan çevrenin özellikleri ve arkadaş baskısı ise Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleridir. ESGE'de her bir faktör alt ölçeklerle değerlendirilmektedir. Risk faktörleri ile ilgili alt ölçeklerin Türkiye örnekleme için cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .26 ile .90 arasında değişmektedir (Siyez, 2006). Yapılan faktör analizi sonuçlarına göre Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri, ölçeğin orijinaliyle büyük oranda benzerlik göstermekle birlikte elde edilen çözümler kuramsal açıdan da uygunluk göstermektedir. Alt ölçeklere ilişkin geçerlik ve güvenilirlik bilgileri Tablo 1'de yer almaktadır.

Psiko-sosyal koruyucu faktörler

Psiko-sosyal açıdan koruyucu faktörler, Kişilik Sistemi, Algılanan Çevre Sistemi ve Davranış Sistemi olmak üzere üç sistem içerisinde değerlendirilmektedir. Kişilik Sistemi içerisinde yer alan Koruyucu faktörler arasında, Sağlığa Verilen Değer, Başarıya Verilen Değer, Gelecek Beklentisi, Başarı Beklentisi, Benlik Algısı, Yıkıcılık Toleransı, Okula Yönelik Pozitif Tutumlar yer almaktadır. Problem Davranışların Ebeveynler, Arkadaşlar, Okuldaki Öğrenciler ve Yaşanılan Çevre tarafından Onaylanmaması; Uygun

Davranışlar ile İlgili Ebeveyn ve Arkadaş Modelleri; Aileden, Arkadaşlardan, Öğretmenlerden ve Yaşanılan Çevreden Algılanan Sosyal Destek; Ailenin, Arkadaşların, Okulun ve Yaşanılan Çevrenin Kontrol Düzeyi; Ailenin, Öğretmenlerin, ve Arkadaşların Başarıya Verdiği Değer; Ebeveyn Arkadaş arasındaki Uyum; Ebeveyn Arkadaş Etkisi ve Aile İlişkileri Memnuniyeti Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörlerdir. Davranış Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler arasında ise Algılanan Akademik Başarı ve Sosyal Aktivitelere Katılma yer almaktadır. ESGE’de her bir faktör alt ölçeklerle değerlendirilmektedir. Koruyucu faktörler ile ilgili alt ölçeklerin Türkiye örnekleme için cronbach alfa güvenirlik katsayısı .52 ile .88 arasında değişmektedir (Siyez, 2006). Yapılan faktör analizi sonucuna göre de alt ölçeklerin dağılımı ölçeğin orijinali ile büyük oranda benzerlik göstermekle beraber elde edilen çözümler kuramsal açıdan da uygunluk göstermektedir. Alt ölçeklere ilişkin geçerlik ve güvenirlik bilgileri Tablo 1’de yer almaktadır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verilerinin kodlanmasında olası kodlama hatalarının önleyebilmek için optik form geliştirilmiş ve öğrenciler cevaplarını bu optik forma işaretlemişlerdir. Optik formlarının optik okuyucuda taranmasının ardından elde edilen sayısal veriler SPSS 12.0 paket programına aktarılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bilgiler tanımlayıcı istatistikler ile gerçekleştirilmiş; problem davranışlarla koruyucu faktörler ve risk faktörleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Son olarak araştırma kapsamında ele alınan koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin problem davranışları hangi miktarda yordadığını belirlemek için hiyerarşik regresyon analizi tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Örneklem grubunu oluşturan 1237 öğrencinin %53.8’ini (n=666) kız öğrenciler, % 46.2’sini (n=571) erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler sınıf düzeyine göre değerlendirildiğinde öğrencilerin % 39.8’nin (n=492) 9. sınıfa, % 32.3’ünün (n=399) 10. sınıfa, % 28’inin (n=346) ise 11. sınıfa devam ettiği görülmektedir.

Tablo 2. Ergenlerin Problem Davranışlarının Risk Faktörleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Ölçekler	Alt Ölçekler	Güvenirlilik Çalışması		Geçerlik Çalışması			
			Cronbach Alpha	Madde Toplam Korelasyonu	Faktör Yükleri	Toplam Varyans	CFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi)	
Kişilik Sistemi	Motivasyonel Yapı	Başarıya Verilen Değer	.70	.47-.57	.75-.79	%56.24	x ² /sd:2.74, RMSEA: 0.04, GFI:0.96, AGFI: 0.94, CFI:0.98, NNFI: 0.98	
		Akademik Başarı ile ilgili Beklentiler	.82	.61-.67	.71-.80			
		Geleceğe Yönelik Beklentiler	.88	.65-.77	.74-.83			
		Sağlığa Verilen Değer	.70	.39-.55	.58-.76			
		Okulu Bırakma Düşüncesi	.85	.52-.72	.66-.84			
		Okula Yönelik Olumlu Tutumlar	.71	.29-.54	.47-.72			
	Kişisel İnanç Sistemi	Yabancılaşma	.70	.43-.57	.67-.81	%50.90	x ² /sd: 2.54, RMSEA: 0.05, GFI:0.94, AGFI:0.92	
		Benlik Algısı	.65	.25-.44	.40-.65			
		Depresyon Stres	.75 .66	.41-.66 .45-.50	.71-.75 .65-.78			
	Kişisel Kontrol	Yıkıcılık Toleransı	.84	.30-.65	.69-.81	%48.07	x ² /sd:3.96, RMSEA: 0.08, GFI:0.80, AGFI: 0.77, CFI:0.90, NNFI:0.90	
		Risk Alma Eğilimi	.80	.57-.66	.70-.78			
		Alkol Kullanma Nedenleri	.90	.63-.76	.69-.81			
		Sağlığa yönelik pozitif tutumlar	.67	.17-.40	.33-.64			
			Prososyal Aktiviteler	.70	.51-.53	.72-.80		
	Algılanan Çevre Sistemi	Problem Davranışların Onaylanmaması	Ebeveynler tarafından	.59	.29-.47	.60-.79	%61.17	x ² /sd: 4.34, RMSEA: 0.08, GFI:0.62, AGFI: 0.60, CFI:0.80, NNFI: 0.79
Arkadaşlar tarafından			.55	.38	.55-.80			
Öğrenciler tarafından			.69	.39-.60	.63-.82			
Yaşanılan Çevre tarafından			.82	.62-.70	.76-.84			
Problem Davranışlar ile ilgili Modeller		Ebeveyn Modelleri	.34	-		%45		
		Arkadaş Modelleri	.70	.37-.46	.36-.64			
		Öğrenci Modelleri	.87	.63-.71	.73-.82			
		Yaşanılan Çevre Modelleri	.26	-				
Uygun ve Sağlıklı Davranışlar ile ilgili Modeller		Uygun dav. Ebeveyn Modelleri	.17	-	-	%39.75		
		Arkadaş Modelleri	.59	.32-.44	.55-.72			
		Sağlıklı Davranışlar ile ilgili ebeveyn modelleri	.78	.43-.56	.57-.71			

Tablo 1'in devamı					
Ölçekler	Alt Ölçekler	Cronbach Alpha	Madde Toplam Korelasyonu	Faktör Yükleri	Toplam Varyans
Başarıya Verilen Değer	Ebeveyn ve Arkadaşlar tarafından	.70	.46-.57	.51-.74	%58.95
	Öğretmenler tarafından	.80	.61-.68	.81-.84	
Aile İlişkileri Memnuniyet İndeksi	Aile üyeleri ile çatışma	.57	.40	.82-.83	%60.3
	Aile ile birlikte yapılan etkinlikler	.77	.31-.68	.45-.87	
Sosyal Destek	Aileden Alg. S.D.	.85	.56-.69	.67-.77	%61.7
	Arkadaşlardan Alg. S.D.	.68	.52	.82-.84	
	Öğretmenlerden Alg. S.D.	.75	.41-.67	.65-.84	
	Yaşanılan Çevreden Alg. S.D.	.80	.59-.70	.78-.87	
Kontrol Düzeği	Ebeveynlerin Kontrolü	.76	.33-.54	.50-.68	%50.68
	Arkadaşların Kontrolü	.75	.50-.58	.70-.76	
	Okulun Kontrolü	.56	.32-.44	.56-.81	
	Yaşanılan Çevrenin Kontrolü	.73	.49-.61	.76-.79	
Ulaşılabilirlik	Maddelere ulaşılabilirlik	.49	.20-.37	.42-.86	%66.56
	Çetelere ulaşılabilirlik	.73	.58	.77-.82	
Ebeveyn ve arkadaşlar arasındaki uyum		.71	.49-.58	.75-.82	
Ebeveyn arkadaş etkisi		.75	.54-.56	.74-.76	
Akran Baskısı		.50	.34	.60-.83	

x/sd: 2.94, RMSEA: 0.05, GFI:0.89, AGFI: 0.87, CFI:0.93, NNFI: 0.92

Problem Davranışların Risk Faktörleri Açısından Yordlanması

Psiko-sosyal risk faktörlerinin problem davranışları yordama gücünün belirlenmesi için ilk olarak Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri ile Problem Davranış İndeksi arasındaki korelasyon katsayısı incelenmiştir. Ardından risk faktörleri ile problem davranışlar arasında $p < .001$ düzeyinde anlamlı korelasyonu olan alt ölçeklerin problem davranışları hangi oranda yordadığını belirleyebilmek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 1. Ergen Sağlığı ve Gelişimi Ölçeği İçerisinde Yer Alan Ölçekler ve Alt Ölçeklere İlişkin Geçerlik ve Güvenirlik Bulguları

Adım	Değişken	r	Standardize Edilmemiş Katsayılar Beta	Standardize Edilmiş Katsayılar Beta	t	R ²	R ² CHANGE
1	Kişilik Sistemi (Motivasyonel Yapı)				53.890***	.24	.24
	Okulu Bırakma Düşüncesi	.495***	2.471	.495			
2	Kişilik Sistemi (Kişisel İnanç Sistemi)				15,202***	.27	.03
	Yabancılaşma	.281***	1.030	.145			
	Depresyon	.228***	.386	.070			
	Stres	.116***	-8.47	-.012			
3	Kişilik Sistemi (Kişisel Kontrol Yapısı)				13.016***	.61	.34
	Risk Alma Eğilimi	.460***	.594	.111			
	Alkol Kullanma Nedenleri	.724***	1,070	.565			
4	Algılanan Çevre Sistem (Yakın Yapı)				5.605***	.66	.05
	Problem Davranışlarla İlgili Ebeveyn Modelleri	.207***	.645	.041			
	Problem Davranışlarla İlgili Arkadaş Modelleri	.615***	1.065	.254			
	Problem Davranışlarla İlgili Okuldaki Öğrenci Modelleri	.175***	.143	.036			
	Problem Davranışlarla İlgili Yaşanılan Çevre Modelleri	.282***	.225	.024			
5	Algılanan Çevre Sistem (Uzak Yapı)				4.036***	.68	.02
	Maddelere Ulaşılabilirlik	.494***	.477	.049			
	Çetelere Ulaşılabilirlik	.396***	1.063	.158			
	Yaşanılan Çevre	.247***	.342	.036			
	Arkadaş Baskısı	.498***	.329	.040			

***p<.001

Tablo 2’de de görüldüğü gibi Problem Davranışlar İndeksi ile Kişilik Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri arasındaki korelasyon değerleri .11 ile .72 değişmekte ve elde edilen korelasyon değerleri $p<.001$ düzeyinde anlamlılık göstermektedir. Problem Davranışlar İndeksi ile Algılanan Çevre sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri arasındaki korelasyon değerleri .17 ile .61 değişmekte ve elde edilen korelasyon değerleri $p<.001$ düzeyinde anlamlılık göstermektedir.

Tablo 2’de görüleceği gibi, Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri birlikte ergenlerin problem davranışlarına ilişkin varyansın % 68’ini açıklamaktadır ($p<.001$).

Beş aşamada gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinin birinci adımında Kişilik Sistemi’nde Motivasyonel Yapı içerisinde yer alan Okulu Bırakma Düşüncesi tek başına bağımlı değişkenin varyansının % 24’ünü açıklamaktadır. İkinci aşamada Kişilik Sistemi’nde Kişisel İnanç Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri analize dahil edildiğinde açıklanan varyans % 27’ye yükselirken, bu değişken tek başına % 3’lük bir katkı sağlamaktadır. Üçüncü aşamada Kişilik Sistemi’nde Kişisel Kontrol Yapısı içerisinde yer alan risk faktörleri eklendiğinde açıklanan varyans .61’e yükselirken, bu değişken tek başına % 34’lük bir katkı sağlamıştır. Dördüncü aşamada algılanan çevre sistemi’nde yakın yapı içerisinde yer alan değişkenler analize dahil edildiğinde, açıklanan varyans % 66’ya yükselirken bu değişken problem davranışların yordanmasında tek başına % 5’lik bir katkı sağlamıştır. Beşinci aşamada Davranış Sistemi’nde uzak yapı içerisinde yer alan risk faktörleri hiyerarşik regresyon analizine dâhil edilmiş ve bu değişken de açıklanan varyansa % 2’lik bir katkı sağlayarak toplam varyans % 68’e yükselmiştir.

Problem Davranışların Koruyucu Faktörler Açısından Yordanması

Psiko-sosyal koruyucu faktörlerin problem davranışları yordama gücünün belirlenmesi için ilk olarak Kişilik Sistemi, Algılanan Çevre Sistemi ve Davranış Sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri ile Problem Davranış İndeksi arasındaki korelasyon katsayısı incelenmiştir. Ardından koruyucu faktörler ile problem davranışlar arasında $p<.001$ düzeyinde anlamlı korelasyonu olan alt ölçeklerin problem davranışları hangi oranda yordadığını belirleyebilmek için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Ergenlerin Problem Davranışlarının Koruyucu Faktörlerle Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Adım	Değişken	r	Standardize Edilmemiş Katsayılar Beta	Standardize Edilmiş Katsayılar Beta	t	R ²	R ² CHANGE
1	Kişilik Sistemi (Motivasyonel Yapı)				28.470***	.17	.17
	Başarıya Verilen Değer	-.339***	-3,367	-.291			
	Gelecek beklentisi	-.152***	-.386	-.103			
	Okula Yönelik Pozitif Tutumlar	-.277***	-.908	-.207			
2	Kişilik Sistemi (Kişisel Kontrol Yapısı)				33.626***	.29	.12
	Yıkıcılık Toleransı	-.462***	-1.062	-.369			
3	Algılanan Çevre Sistemi (Yakın Yapı)				30.434***	.39	.10
	Problem Davranışların Ebeveynler tarafından onaylanmaması	-.308***	-.615	-.342			
	Problem Davranışların Arkadaşlar Tarafından Onaylanmaması	-.276***	9.87	-.043			
	Problem Davranışların Yaşanılan Çevre Tarafından Onaylanmaması	-.361***	-1,47	-5.66			
	Uygun Davranışlarla İlgili Ebeveyn Modelleri	-.164***	-7.92	-.66			
	Aileden Algılanan Sosyal Destek	-.270***	-.362	-.360			
	Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek	-.180***	.321	.95			
	Öğretmenlerden Algılanan Sosyal Destek	-.262***	-.159	-.91			
	Ailenin Kontrol Düzeyi	-.243***	9.09	.67			
	Arkadaşların Kontrol Düzeyi	-.343***	-.607	-3.43			
	Okulun Kontrol Düzeyi	-.137***	.382	1.77			
	Yaşanılan Çevrenin Kontrol Düzeyi	-.175***	-.702	-3.62			
	Aile İlişkileri Memnuniyeti	-.159***	.480	5.60			
	Ailenin Başarıya Verdiği Değer	-.246***	-.504	-1.48			
	Öğretmenlerin Başarıya Verdiği Değer	-.373***	-1.402	-4.53			
4	Algılanan Çevre Sistemi (Uzak Yapı)				30.721***	.40	.01
	Ebeveyn Arkadaş Etkisi	-.295***	-.622	-3.23			
5	Davranış Sistemi				31.191***	.41	.01
	Algılanan Akademik Başarı	-.268***	-1.087	-4.09			

*** p<.001

Tablo 3’de de görüldüğü gibi Problem Davranışlar İndeksi ile Kişilik Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler arasındaki korelasyon değerleri $r = -.15$ ile $r = -.46$ arasında değişmekte ve elde edilen korelasyon değerleri $p < .001$ düzeyinde negatif yönde anlamlılık göstermektedir. Problem Davranışlar İndeksi ile Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler arasındaki korelasyon değerleri $r = -.13$ ile $r = -.37$ değişmekte ve elde edilen korelasyon değerleri $p < .001$ düzeyinde negatif yönde anlamlılık göstermektedir. Son olarak Problem Davranışlar İndeksi ile Davranış Sistemi içerisinde yer alan Algılanan Akademik Başarı arasında $r = -.268$, $p < .001$ düzeyinde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 3’de de görüleceği gibi, Kişilik Sistemi, Algılanan Çevre Sistemi ve Davranış Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler birlikte ergenlerin problem davranışlarına ilişkin varyansın % 41’ini açıklamaktadır ($p < .001$)

Hiyerarşik regresyon analizinin birinci adımında Kişilik Sistemi, Motivasyonel Yapı içerisinde yer alan üç faktör incelenmiştir. Bu değişken tek başına bağımlı değişkeninin varyansının % 17’sini açıklamaktadır. İkinci aşamada Kişilik Sistemi Kişisel Kontrol Yapısı içerisinde yer alan değişkenler analize dahil edildiğinde varyans % 29’a yükselirken bu değişken problem davranışların yordanmasında tek başına % 12’lik bir katkı sağlamıştır. Üçüncü aşamada, analizde dahil edilen algılanan çevre sistemi, yakın yapı içerisinde yer alan değişkenlerle birlikte açıklanan varyans % 39’a yükselirken bu değişken problem davranışların yordanmasında tek başına % 10’luk bir katkı sağlamıştır. Dördüncü aşamada, algılanan çevre sistemi, uzak yapı içerisinde yer alan değişken analize dahil edildiğinde varyans % 40’a yükselirken bu değişken problem davranışların yordanmasında tek başına % 1’lik bir katkı sağlamıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin son aşamasında davranış sistemi içerisinde yer alan Algılanan Akademik Başarı analizine dâhil edilmiş ve bu değişken de açıklanan varyansa % 1’lik bir katkı sağlayarak, toplam varyans % 41’e yükselmiştir.

Problem Davranışların Risk ve Koruyucu Faktörler Tarafından Bir Arada Yordanması

Araştırma kapsamında son olarak Koruyucu faktörler ve risk faktörleri ile sosyo-demografik değişkenlerin bir arada problem davranışları hangi oranda yordadığını belirleyebilmek amacı ile hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4. Ergenlerin Problem Davranışlarının Koruyucu Faktörler ve Risk Faktörleri İle Sosyo-demografik Faktörler Tarafından Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Adım	Değişken	Standardize Edilmemiş Katsayılar Beta	Standardize Edilmiş Katsayılar Beta	t	R2	R2 CHANGE
1	Sosyo-demografik Faktörler			16.039***	.09	.09
	Cinsiyet	-6.379	-.179			
	Yaş	4,901	.225			
2	Cinsiyet ile ilgili etkileşimler			23.402***	.53	.44
	Cinsiyet x Koruyucu Faktörler	-3.67	-2.94			
	Cinsiyet x Risk Faktörleri	.284	.95			
3	Yaş ile ilgili etkileşimler			24.190***	.58	.05
	Yaş x Koruyucu Faktörler	-3,49	-.410			
	Yaş x Risk Faktörleri	.116	.852			
4	Risk x Koruyucu Faktörlerin Etkileşimi			7.035***	.59	.01
	Koruyucu x Risk Faktörleri	1.83	-.058			

Dört aşamada gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizinin birinci adımında Sosyo-demografik değişkenler içerisinde yer alan cinsiyet ve yaş faktörleri tek başına bağımlı değişkeninin varyansının % 9'unu açıklamaktadır. Hiyerarşik regresyon analizinde ikinci aşamada koruyucu ve risk faktörlerinin cinsiyetle etkileşimi yordamaya katılınca açıklanan toplam varyans oranı % 53'e yükselmiş ve bu değişkenler tek başına %44'lük katkı sağlamıştır. Üçüncü aşamada sınıf düzeyi ile birlikte koruyucu ve risk faktörlerinin etkileşiminin yordayıcı değişken olarak ele alınmasıyla açıklanan toplam varyans oranı % 58'e yükselmiş ve bu değişken tek başına % 5'lik bir katkı sağlamıştır. Dördüncü boyutta yordamaya katılan koruyucu ve risk faktörlerinin etkileşimi toplam varyansa tek başına %01'lük bir katkı sağlarken açıklanan toplam varyans oranı % 59'ya yükselmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ergenlik döneminde görülen problem davranışlar ile koruyucu faktörler ve risk faktörleri arasındaki ilişki incelenerek bu faktörlerin problem davranışları ne derecede yordadığı belirlenmiştir.

Problem Davranışlarla Risk Faktörleri Arasındaki İlişki

Ergenlik dönemindeki problem davranışların önlenmesi açısından en önemli unsurlardan birisi de risk faktörlerinin belirlenmesidir. Bu çalışmada risk faktörleri kişilik sistemi ve algılanan çevre sistemi olmak üzere iki ana sistem içerisinde incelenmiştir.

Ergenlik dönemi, bireylerin sigara, alkol kullanma veya korunmasız cinsel ilişkiye girme gibi sağlıklarından ödün vermelerine neden olan pek çok davranışın sayısında dramatik artışların yaşandığı bir dönemdir. Ergenlik döneminde problem davranışlarla bu kadar fazla ilgilenilmesinin bir nedeninin de ergenlerin kendilerine bir şey olmayacağı, zarar görmeyecekleri duygusuna sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Lapsley, 2003). Bu araştırmada da risk alma eğilimi yüksek olan ergenlerin problem davranışları gösterme sıklığının biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Alkollü içecekler, bireyler üzerinde sosyal baskı ve çekingenliği azaltmaya yardım etmektedir (Prevention and Care of Illness Adolescents). Araştırmamızda da bir risk faktörü olarak ele alınan alkol kullanma nedenleri incelendiğinde, araştırmaya katılan ergenlerin 1/3'ü alkol kullanım nedenleri arasında alkolün sosyal ortamlara uyumu kolaylaştırıcı, kişisel problemlerden uzaklaşmaya yardımcı oluşu, partileri daha güzel ve eğlenceli hale getirmesinin, bir gruba katılımın tek koşulu olmasının oldukça önemli birer unsur olduğunu belirtmişlerdir.

Ergenlik dönemiyle birlikte ergenler bazı güçlere sahip olduklarını anlarlar. Örneğin, genç bir erkek, babası kadar uzun boylu olduğunun farkına varır. Ya da genç bir kız kendi fiziksel görünümünü ya da yeteneklerini annesinin becerileri ile kıyaslamaya başlar. Bu gelişmeler ergenin bağımsızlık arayışının başlangıcını oluşturmaktadır. Ergenin bağımsızlık arayışına karşılık ebeveyn tepkileri farklılaşabilmektedir. Ancak riskli yaklaşımlardan birisi ebeveynlerin çocuklarının bağımsızlıklarını sınırlamak için ellerinden geleni yapmasıdır. Bu durum, çocukla ebeveyn arasındaki bağın kopma noktasına gelmesine neden olabilmektedir (Orvin, 1995). Benzer şekilde Loeber and Dishion'de (1983) anti-sosyal davranışlarla ilgili yaptıkları boylamsal çalışmalarında en önemli faktörün özellikle katı ve tutarsız disiplin yöntemleri ve zayıf gözetim gibi ebeveynlerle ilişkili değişkenler olduğunu belirtmiştir (Akt: Ary, Duncan, Biglan, Metzler, Noel, Smolkowski, 1999; Tamar & Ögel, 1997).

Bu çalışmada aile içerisinde yaşanan çatışma düzeyi ile problem davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Söz konusu bulgu, aile içerisinde yaşanan çatışmaların artmasıyla ergenlerde görülen sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile anti-sosyal davranışlar ve erken yaşta

cinsel ilişkiye girme sıklığında artış görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu daha önceki araştırma bulgular ile de tutarlılık göstermektedir (Hawkins, Catalano ve Miller, 1992; White ve DeBlassie, 1992; Tamar & Ögel, 1997). Çatışma ortamı içerisinde büyüyen çocukların strese dayanıklılıklarının ve stresle başa çıkma becerilerinin yetersiz olduğu bilinmektedir (Newcomb ve Harlow, 1986). Ergenlerin stresle başa çıkma becerilerinin yetersiz olması ise problem davranış örüntülerinin ortaya çıkmasına neden olabilir şeklinde yorumlanabilir. Ancak diğer yandan bazı çalışmalar, aile içerisinde yaşanan çatışmanın ergenin problem davranışlarına bağlı olarak da ortaya çıkabileceğine vurgu yapmaktadır (Chassin, Presson ve Sherman, 1984). Bu nedenle de, konuyla ilgili nedensel ilişkiyi ortaya koyacak araştırma desenlerinin planlanması gerekliliğine inanılmaktadır.

Ayrıca, ailedeki işlevselliğin zayıf olması durumunda ergenlerin cinsel konulara ilgileri aşırı yoğunlaşabilmekte ve bu durum da beraberinde erken yaşta cinsel ilişkiye girme ile birlikte cinsel yolla bulaşan hastalıkları ve ergen hamileliğini getirebilmektedir (White ve DeBlassie, 1992). Ebeveynlerin çocuklarına yeterli kadar sosyal destek sağlayamamaları ise başta sigara ve alkol kullanımı olmak üzere diğer problem davranışların artmasına neden olan faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Coker ve Borders, 2001). Bu çalışmada da ebeveynlerden algılanan sosyal destek ile problem davranışlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Madde kullanımının en önemli nedenlerinden birisi de bu maddelerin kolay sağlanabilir olmasıdır (İrgil ve Erdurak, 1998). Araştırmamızda da sigara, alkol ve diğer uyuşturucu maddeleri aile ortamı veya yaşadıkları çevreden edinebileceğini belirten ergenlerde problem davranışların daha sık görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan araştırma sonuçlarına göre yaşadıkları çevrede çetelerin olduğunu belirten ergenlerin problem davranışları sergileme eğiliminin biraz daha fazla olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgu literatürle tutarlılık göstermektedir (Seidman ve ark, 1998).

Arkadaşlık ilişkileri her yaş döneminde önemli olmasına rağmen özellikle ergenlerin sosyalleşme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Temel ve Aksoy, 2001). Arkadaş grupları bireylerin bağımsızlaşmasında sadece sosyal, duygusal ve psikolojik açıdan destek olmamakta, aynı zamanda çoğu zaman evde ya da okulda öğrenemeyeceği sosyal ve fiziksel becerileri öğrenmesine de yardımcı olmaktadır. Arkadaşlık ilişkilerindeki ödül sistemi (kabul görmek, prestij ve karşı cinsle olan ilişkiler) ebeveynlerden, öğretmenlerden hatta zaman zaman yasalardan bile daha etkili olmaktadır. Bu nedenle bir birey arkadaşları tarafından kabul görmemekten ya da onaylanmaktan yarılanmayı, yasalarla başının belaya girmesini hatta ölmeyi bile tercih edilebilir bulabilmektedir. Arkadaş grupları, ergenin okul

ve öğrenme ile ilgili değerlerinin ve tutumlarının, giyim şekillerinin, konuşma tarzlarının, eğlenme tercihlerinin, hatta yeme-içme ve ilaç kullanma alışkanlıklarının şekillenmesinde oldukça etkili olmaktadır (Muus, 1980; Tamar & Ögel, 1997). Araştırmamızda da sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ya da cinsel ilişkiye girme ile ilgili olarak arkadaşları tarafından baskı yapıldığını belirten ergenlerin bu davranışları benimseme eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Ergenlik dönemine girilmesiyle birlikte arkadaş ilişkileri giderek yakınlaşır ve yaşanan problemlerin paylaşımında aileler yerine arkadaşlar tercih edilmeye başlanır, özdeşleşme ailelerden arkadaşlara kayar, hatta arkadaşlar kahraman gibi görülebilir (Muus, 1980). Yapılan çalışmalar, ergenlik döneminde görülen problem davranışlar açısından arkadaşların problem davranışlarının önemli bir risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır (Jessor, Chase ve Donovan, 1980; Hawkins, Catalano ve Miller, 1992; Yüksel, Dereboy ve Çifter, 1994). Bu çalışmada problem davranışlarla ilgili arkadaş modelleri ile ergenin problem davranışları benimsemesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ergenlerin içerisinde yer aldıkları kişilerarası, toplumsal ve kurumsal yapılar ergenlerin değer sistemlerini, yönelimlerini ve davranışlarını etkilemektedir (Nash ve Bowen, 1999). Yapılan araştırmalar yaşanan çevrenin ergenin problem davranışlarını iki şekilde etkileyebileceğini göstermektedir. Birincisi, ergenlerin yıkıcı davranışlar ve suça yönelik davranışlarla ilgilenme fırsatı sağlaması; ikincisi ise sosyal uyumun ve resmi olmayan sosyal kontrolün azalması şeklinde gerçekleştiğini belirtmektedir (Shoemaker, 1996; Akt: Nash ve Bowen, 1999). Sosyal açıdan örgütlü olmayan çevreler, ergenlerin mesleki fırsatları keşfetmesi, para kazanması ve yetişkin rollerini öğrenebilmesi için az sayıda fırsat sunmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı açısından da bakılırsa ergenlerin yaşadıkları çevrede suça yönelik davranışlarla ilgilenen ve bu davranışlardan fayda sağlayan yetişkinler olduğu takdirde gençlerin de bu davranışlarla ilgilenme olasılıklarının artış göstereceği belirtilmektedir. Bunun tam tersi ise resmi olmayan sosyal kontrolün olması çocuk ve ergenlerin uygun aktivitelerle daha fazla ilgilenmesine olanak sağlamaktadır (Elliot ve ark, 1996; Sampson ve ark, 1997; Akt: Nash ve Bowen, 1999; Burgess, 2002; Shek 2003).

Problem davranışların yordanmasında risk faktörleri toplam varyansın % 68'ini açıklamaktadır. Kişilik sistemi içerisinde yer alan risk faktörleri başlı başına problem davranışların yordanmasında % 61'lik katkı ile oldukça önemli bir yere sahiptir.

Kişilik Sistemi ve Algılanan Çevre Sistemi içerisinde yer alan risk faktörlerinin problem davranışları yordama güçlerinin farklılaşması problem davranışların görülme sıklığının artması ile birlikte kişilik özelliklerinin de bu durumdan olumsuz yönde etkilenebileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle de konuyla ilgili boylamsal çalışmaların yapılması oldukça önemlidir.

Problem Davranışlarla Koruyucu Faktörler Arasındaki İlişki

Koruyucu faktörler, yüksek risk altında olmayan, arkadaşlarına göre daha az riskli davranışlarda bulunan, riskli davranışları denese bile bu davranışlardan çabuk bir şekilde vazgeçen ergenlerin ortak noktaları hakkında farkındalık kazanılmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada koruyucu faktörler, Problem Davranış Teorisi'ne göre Kişilik Sistemi, Algılanan Çevre Sistemi ve Davranış Sistemi olmak üzere üç ana sistem içerisinde değerlendirilmiştir. Kişilik Sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler ile problem davranışlar arasındaki ilişki incelendiğinde; akademik başarıya önem veren, geleceğe yönelik olumlu beklentileri olan, okula yönelik pozitif tutumları olan ergenlerin problem davranışları sergileme olasılığının biraz daha az olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yukarıda bahsedilen değişkenler ile problem davranışlar arasındaki ilişkiyi değerlendiren az sayıda araştırma bulgusu bulunmasına rağmen elde edilen sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir. Örneğin, Goff ve Goddard (1999) tarafından yapılan çalışmada başarıya verilen değer ile sigara kullanımı arasında negatif yönde bir ilişkiden bahsedilirken; Kim (2002) tarafından yapılan çalışmada ergenlerde alkol ve sigara kullanımı arttıkça sağlıklarına yönelik algılarının da azaldığı görülmektedir.

Araştırmada Algılanan Çevre Sistemi içerisinde koruyucu faktörler olarak problem davranışların onaylanmaması, uygun ebeveyn modellerinin olması, algılanan sosyal desteğin yüksek olması, kontrol düzeyi, yetişkinler tarafından başarıya değer verilmesi ve aile ilişkilerinden memnun olunması yer almaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurma biçimlerine ve çocuklarına sundukları rol modellerine bağlı olarak çocukların geleceğe yönelik beklentileri şekillenirken, çocukların kendilerine yönelik özsaygıları artabildiği gibi çocuklar kendilerini yetersiz de hissedebilirler (Orvin, 1995). Araştırmamızda da aile ilişkilerinden memnun olduğunu ve sağlıklı davranışlarla ilgili ebeveyn modellerine sahip olduğunu belirten ergenlerin problem davranışları sergileme eğiliminin daha az olduğu bulunmuştur. Ercan'da (2005) ergenleri

için anneden algılanan sosyal desteğin şiddete yönelik davranışlar ile sigara ve alkol kullanımında ekili olduğunu belirtmektedir.

Ailenin madde kullanımına yönelik tutumları ve bu maddelerin kullanımını onaylaması problem davranışlar açısından önemli bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Newcomb, Felix-Ortiz, 1992; Tamar ve Ögel, 1997). Bu çalışmada da ebeveynlerin problem davranışları onaylamaması ile ergenlerin problem davranışları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırma bulgusu da aileye ilişkin koruyucu faktörlerin önemini vurgulayan bulgulardan birisidir.

Hirschi'nin (1969) Sosyal Kontrol Teorisi'ne göre toplumdaki sosyal kontrol aile, arkadaş grupları ve okul tarafından sağlanmaktadır. Ergenler için ise özellikle aile tarafından gerçekleştirilen sosyal kontrolün önemine değinmektedir. Bu çalışmada da davranışlarının aileleri, arkadaşları, okul yönetimi ve yaşadıkları çevre tarafından kontrol edildiğini belirten ergenlerde problem davranışların görülme sıklığı azalmaktadır. (Akt: Burcu, 2003).

Ergenlik döneminde aile ve arkadaş etkisi ile ilgili olarak literatürde farklı araştırma bulguları yer almaktadır. Bazı çalışmalar bu dönemde ailelerin çocukları üzerindeki etkisinin oldukça az olduğunu gösterirken (Barth, Watson ve Blanchard, 1966); diğer bazı araştırmalar ise arkadaşların ailelerine göre ergenler üzerinde daha etkili olduğunu (Rosen, 1965); yine bir başka grup araştırma ise ailelerin ergenler üzerinde hala etkilerinin devam ettiğini göstermektedir (Douvan ve Adelson, 1965). Brittain (1963) tarafından yapılan çalışma ise ergenlerin hali hazırdaki statülerini ve kimliklerini belirlerken arkadaşlarının beklentilerini dikkate aldıklarını ancak gelecekteki rollerine ve statülerine yönelik bir belirleme yaparken ise ebeveynlerinin beklentilerini dikkate aldığını göstermektedir (Akt: Larson, 1979).

Jessor ve Jessor'ın (1977) lise öğrencileriyle yaptıkları boylamsal çalışmalarında arkadaşların ve ailelerinin değerlerinin uyuşmadığını algılayan ve problem davranışların arkadaşlar tarafından onaylandığını belirten ergenlerin problem davranışlarla daha fazla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada da ebeveynleri ile arkadaşlarının benzer değerlere sahip olmadığını belirten ergenlerin genel olarak problem davranışları sergileme sıklığının biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Bu araştırma ise ebeveynlerin ergenin problem davranışlarının ortaya çıkma olasılığını azaltmada arkadaşlarına göre daha etkin bir role sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu yargının nedeni, Uygun Davranışlarla İlgili Arkadaş Modelleri ve Arkadaşlar Tarafından Başarıya Verilen Değer ile problem davranışlar arasında herhangi bir anlamlı ilişkinin bulunmamasıdır. Sonuç

olarak aile ortamı ile ilgili faktörlerin güçlendirilmesi problem davranışların önlenmesinde olumlu bir etki yaratabilir.

Tamar'a (2005) göre, öğrencilerin okulda yeterli destek alamamaları, diğer öğrencilerle eşit koşullara sahip olduklarını hissetmemeleri, öğretmenlerini anlayışsız, sevgiden uzak ve güvenilmez olarak algılamaları ve öğretmenlerine yaklaşmamları, gencin gelişimine bir anlamda ket vurmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen iki bulgu bu açıklamayı destekler niteliktedir. İlk olarak, öğretmenlerden yeteri kadar sosyal destek algıladıklarını belirten ergenlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanım oranlarının, anti-sosyal davranışların ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme oranlarının daha az olduğu görülmektedir. İkincisi ise, benzer şekilde öğretmenlerin, akademik başarılarına değer verdiklerini belirten ergenlerde sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanım oranlarının, anti-sosyal davranışların ve erken yaşta cinsel ilişkiye girme oranlarının azaldığı görülmektedir.

Bu çalışmada Davranış Sistemi içerisinde iki koruyucu faktöre yer verilmiştir. Bu faktörlerden birisi olan Sosyal etkinliklere katılma ile problem davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; algılanan akademik başarı ile problem davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir anlatımla ergenlerin algıladıkları akademik başarı düzeyi arttıkça problem davranışların görülme olasılığı azalmaktadır. Elde edilen bu bulgu literatürle tutarlılık göstermektedir.

Problem Davranışların Açıklanmasında Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler ile Sosyo-demografik Değişkenlerin Etkileşimi

Problem Davranış Teorisi'ne göre risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin etkileşimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu etkileşim risk faktörlerinin birden fazla yol ile azaltılabileceğini göstermektedir. İlk olarak doğrudan risk faktörlerinin iyileştirilmesi yoluna gidilirken ikinci olarak dolaylı bir yaklaşım olmakla birlikte koruyucu faktörler güçlendirilerek risk faktörleri azaltılabilmektedir (Jessor, Turbin, Costa, 1998a).

Bu çalışmada da problem davranışları yordayan değişkenler olarak koruyucu ve risk faktörlerinin etkileşimi ele alınmış ve iki faktörün sosyo-demografik değişkenlerle etkileşimi de dikkate alındığında toplam varyansın %56'sını açıkladığı görülmektedir. Özellikle, cinsiyet faktörünün koruyucu ve risk faktörleri ile etkileşiminin toplam varyansa katkısı % 41 olarak bulunmuştur. Bu nedenle de ergenlik döneminde problem davranışlarla koruyucu ve risk faktörlerinin ilişkisini değerlendirme ile ilgili yapılacak çalışmalarda her bir koruyucu ve risk faktörünün cinsiyet değişkenine göre değerlendirilmesi alana önemli katkılar sağlayabilir.

Araştırma sonucunda risk faktörleri ile koruyucu faktörlerin etkileşiminin toplam varyansa katkısının % 1 olduğu görülmektedir. Bu oran yüksek olmamakla birlikte Chaplin'e (1991) göre deneysel olmayan çalışmalarda faktörlerin etkileşiminin toplam varyansa katkısı % 1 ile % 3 arasında değişmektedir.

Sonuç olarak araştırma sonucunda elde edilen bulguların problem davranış teorisini desteklediği söylenebilir. Koruyucu faktörlerle problem davranışlar arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülürken, risk faktörleri ile problem davranışlar arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Problem davranışlar kişilik sistemi, algılanan çevre sistemi ve davranış sistemi içerisinde yer alan koruyucu faktörler açısından değerlendirildiğinde kişilik sistemi içerisinde yer alan değişkenlerin problem davranışları yordamadaki katkısı algılanan çevre ve davranış sistemindeki değişkenlere göre daha fazladır. Problem davranışlar, üç sistem içerisinde yer alan risk faktörleri açısından değerlendirildiğinde ise kişilik sistemi ile ilgili özellikle de risk alma eğilimi, yıkıcılık toleransı ve alkol kullanma nedenlerini içeren Kişisel Kontrol Yapısı ile ilgili değişkenlerin problem davranışları yordamadaki katkısının oldukça yüksek olduğu görülmüştür.

Problem davranışlar ile ilgili risk faktörlerinin azaltılmasında ve koruyucu faktörlerin güçlendirilmesinde okulların oldukça önemli bir yere sahip olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle de okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin yaygınlaştırılmasının ve alanda çalışan psikolojik danışman sayısının artırılmasının; okullarda halihazırda yürütülen rehberlik etkinliklerinin de sadece eğitsel ve mesleki rehberlik etkinlikleriyle sınırlandırılmayıp öğrencilerin özyeterliklerinin, problem çözme, karar verme ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi gibi etkinlikleri kapsayacak şekilde kişisel rehberlik hizmetlerine ağırlık verilmesinin; önleyici çalışmaların temel eğitim dönemi ile birlikte başlatılmasının ve paket programlar olarak yürütülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

---

* Bu çalışma Diğdem Müge Siyez'in (2006) "Lise Öğrencilerinde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Kaynaklar

- Ary, D.V., Duncan T.E., Biglan A., Metzler C.W., Noel J.W. ve Smolkowski, K. Development of Adolescent Problem Behavior. Journal of Abnormal Child Psychology. 1999.

- Beam, M.R. The socioecological risk model for youth Problem Behavior and The Mediating Role of Internalized Values: A Comprasion of Three Ethnic Group. Unpublished doctorate dissertation. University of California, USA. 2000.
- Bingham, C.R. ve Shope, J.T. Adolescent problem behavior and problem driving in young adulthood . Journal of Adolescent Research. 19(2). 2004: 205-223.
- Burcu, E. Alcohol and Drug use in young apprentices: Effect of social control in the family. Journal of Youth and Adolescence. 32(4). 2003: 291-299.
- Burgess, D.E. Urban seventh graders and smoking: A health risk behavior assesment. Issues in Comprhensive Pediatric Nursing. 25. 2002: 217-229.
- Chaplin, W. F. The next generation of moderator research in personality psychology. Journal of Personality. 59. 1991: 143-178
- Chassin, L., Presson, C.C., Sherman, S.J. Cigarette smoking and adolescent psycho-social development. Basic and Applied Social Psychology. 5. 1984: 295-313.
- Coker, J.K., Borders, L.D. An analysis of environmental and social factors affecting adolescent problem drinking. Journal of Counseling and Development. 79 (2). 2001: 200-208.
- Costa, F.M., Jessor, R., Turbin, M.S. Transition into adolescent problem drinking. The role of psycho-social risk and protective factors. Journal of Studies on Alcohol. 60. 1990: 480-490.
- Ercan, O. Adolesanın Sağlığı ve Riskli Davranışları ile Aile İlişkisi: Cerrahpaşa Gençlik Sağlığı Araştırması 2000. (Eds: O. Ercan, M. Alikashifoğlu, G. Ercan), İ . Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adolesan Sağlığı Sempozyum Dizisi No: 43. 2005: 51-52.
- Goff, B.G. ve Goddard, H.W. Terminal core values associated with adolescent problem behavior. Adolescence. 34(133). 1999: 47-60.
- Hawkins, J.D., Catalano, R.F., Miller, J.Y. Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevetion. Psychological Bulletin. 112. 1992: 64-105.
- İrgil, E. ve Erdurak, K. Madde bağımlılığı. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 7(2). 1998: 50-52.
- Jessor, R., & Jessor, S.L. Problem Behavior and Psycho-social Development: A Longitudinal Study of Youth. New York: Academy Press. 1997.
- Jessor, R., Chase, J.A., Donovan, J.E. Psychosocial corraletes of marijuana use and problem drinking in a national sample of adolescents. American Journal of Public Health, 70(6). 1980: 604-613.
- Jessor, R. Problem behavior theory, psychosocial development, and adolescent problem drinking. Bristish Journal of Addiction. 82. 1987: 331-342.

- Jessor, R. Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. Journal of Adolescent Health. 12. 1991: 597-605.
- Jessor, R., Donovan, J.E. ve Costa, F.M. Beyond Adolescence: Problem Behavior and Young Adult Development. USA: Cambridge University Press, 1994.
- Jessor, R., Van Den Bos J., Vanderryn, J., Costa, F.M., Turbin, M. Protective factors in adolescent problem behavior: moderator effects and developmental change. Developmental Psychology, 31(6). 1995: 923-933.
- Jessor, R., Turbin, M.S., Costa, F.M. Protective factors in adolescent health behavior. Journal of Personality and Social Psychology. 75(3). 1998a: 788-800.
- Jessor, R., Turbin, M.S., Costa, F.M. Risk and protection in successful outcomes among disadvantaged adolescents. Applied Developmental Science. 2(4). 1998b: 194-208.
- Jessor, R., Turbin, M., Costa, F.M. ve Dong, Q., Zhang, H., and Wang, C. Adolescent problem behavior in China and United States: A cross-national study of psychosocial protective factors . Journal of Research on Adolescence. 13 (3). 2003: 329-342.
- Jessor, R., Turbin, M., Costa, F.M. Survey of Adolescent Health and Development Questionnaire. USA: Cambridge University Press. 2004.
- Kim, O. The relationship of depression to health risk behaviors and health perceptions in Korean college students. Adolescence. 37(147). 2002: 575-583.
- Lapsley, D.K. The Two Faces of Adolescent Invulnerability. (Ed: D. Romer). Reducing Adolescent Risk; Toward An Integrated Approach. USA: Sage Publication, 2003.
- Larson, L. The Influence of Parents and Peers During Adolescence: The Situation Hypothesis Revisited III. Edition. (Ed: R.E. Muus). Adolescent Behavior and Society. Random House. New York, 1979: 141-153
- MEB, 2004. <http://izmir.meb.gov.tr/istatistik.php>
- Muus, R.E. Adolescent Behavior and Society (Third Edition). New York: Random House. 1980.
- Muus, R.E. Problems in Growing Up. Fourth edition. (Ed: R.E. Muus). Adolescent Behavior and Society. New York: McGraw-Hill Publishing Company. 1990.
- Nash, J.K. ve Bowen, G.L. Perceived crime and informal social control in the neighborhood as a context for adolescent behavior: A risk and resilience perspective. Social Work Research. 23(3). 1999: 171-187.

- Newcomb, M.D. ve Harlow, L.L. Life events and substance use among adolescents: Mediating effects of perceived loss of control and meaninglessness in life. Journal of Personality and Social Psychology. 51. 1986: 564-577.
- Newcomb, M.D. ve Felix-Ortiz, M. Multiple protective and risk factors for drug use and abuse: Cross-sectional and prospective findings. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 63. 1992: 280-296.
- Orvin, G.H. Understanding the Adolescent. Washington: American Psychiatric Press, 1995.
- Prevention and Care of Illness Adolescents. http://www.who.int/child-adolescent-health/PREVENTION/Adolescents_Substance.htm.
- Seidman, E., Hirokazu, Y., Roberts, A., Chesir-Teran D., Allen, L., Friedman J.L. ve ark. Structural and experiential neighborhood contexts, developmental stage, and antisocial behavior among urban adolescents in poverty. Development and Psychopathology. 10. 1998: 259-281.
- Shek, D.T.L. Economic stress, psychological well-being and problem behavior in Chinese adolescents with economic disadvantage. Journal of Youth and Adolescence. 32(4). 2003: 259-266
- Siyez, D.M. The Validity And Reliability of The Turkish Form Of Adolescent Health And Development Questionnaire. X. EARA Conference 2-6 May 2006, Antalya.
- Tamar, M., Ögel, K. Ergenlik döneminde madde kullanımı. İzmir: Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, 1997.
- Tamar, M. Gençlikte Değişim ve Süreklilik. İzmir: Çelikkol Yayıncılık, 2005.
- Temel, Z.F. ve Aksoy, A.B. Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- Trotter, B.B. Coparental Conflict, Competition and cooperation and parents' perceptions of their children's social-emotional well-being following marital separation. Unpublished doctorate dissertation. Tennessee Üniversitesi in Knoxville, 1989.
- White, S.D. ve DeBlassie, R.R. Adolescent sexual behavior. Adolescence. 27. 1992: 183-191.
- Wiersma, W. Research Methods in Education An Introduction. USA: Allyn and Bacon, 2000: 271-273.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık, 2004: 50-51.
- Yüksel, N., Dereboy, Ç. ve Çifter, İ. Üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı. Türk Psikiyatri Dergisi, 5(4). 1994: 283-286.

Psycho-Social Risk and Protective Factors as Predictors of Problem Behaviors Among Adolescents

Summary

Adolescence is a period that experient of new behaviors especially risky behaviors and exposed to negative results of these behaviors. In recent years adolescent problem behaviors have been increasing. Problem behaviors are defined as behaviors that depart from the norms –both social and legal- of the larger society; it is behavior that is socially disapproved by the institutions of authority and that tends to elicit some form of social control response whether mild reproof, social rejection, or even incarceration. Although adolescent problem behaviors are functional, purposive and goal-directed, these behaviors linked to adverse health outcomes and eventuate in personal and social maladjustment.

An explanatory model of adolescent problem behavior (drinking, smoking, illicit drug use, anti-social behaviors, precocious sexual intercourse) based on protective and risk factors in the Personality System, Perceived Social Environment System, and Behavior System is employed in the present study emerges from extension of Problem Behavior Theory which is developed by Jessor and Jessor (1977). Conceptually, protective factors decrease the likelihood of engaging in problem behaviors. Risk factors, in contrast, increase the likelihood of engaging in problem behaviors.

The purpose of this study was to investigate the relation of psychosocial protective and risk factors to involvement in problem behaviors among 15-17 ages adolescents. Fourteen risk factors and twenty protective factors were used in the present research. Risk and protective factors were drawn from the personality, perceived environment and behavior systems of problem behavior theory.

A total of 1237 students, between ages 15-17, from different high schools in İzmir participated in this study. In this group, 39.8% (n=492) are 9th grade level students; 32.3% (n=399) are 10th grade level students; 28% (n=346) are 11th grade levels students.

Students completed Multiple Problem Behavior Index, subscales of Risk and protective factors which are included Adolescent Health and Development Questionnaire (AHDQ). The AHDQ is the most recent version of questionnaire developed for use over the past several decades studies, with its content theoretically derived from the constructs in problem behavior theory

(Jessor, Costa, Turbin, 2002). AHDQ translated into Turkish by researcher (Siyez, 2006). In order to examine the validity and reliability properties of the AHDQ, exploratory factor analysis, discriminant validity correlations, Cronbach alpha correlation coefficients, corrected item-total correlations and confirmatory factor analysis were used.

The Multiple Problem Behavior Index (MPBI) assesses five different area of adolescent problem behavior: (a) Smoking; (b) drinking alcohol; (c) illicit drug use; (d) Anti-social behaviors; (e) precocious sexual intercourse.

For these subscales Cronbach alpha coefficients ranged between 0.78 and 0.92 in Turkish Sample.

Four protective factors, that Positive Orientation To School, Personal Value on Academic Achievement, Expectation for Independence and Intolerance of Deviance, represent the personality system. For these subscales Cronbach alpha coefficients ranged between 0.70 and 0.88 in Turkish Sample. Fifteen protective factors, that Disapproval of Problem Behaviors from Parents, Friends, and Neighborhood, Parent Models for Conventional Behaviors, Perceived Social Support from Parents, Friends, and Teachers; Control Level of Parents', Friends', School and Neighborhood; Family Relationship Satisfaction Index; Value on Academic Achievement of Parents and Teachers; Influence of parents and friends, represent the Perceived Environment System. For these subscales Cronbach alpha coefficients ranged between 0.52 and 0.85 in Turkish Sample. And Perceived Academic Achievement represent the behavior system as protective factors. For this subscale Cronbach alpha coefficients .70 in Turkish Sample

Six risk factors that Alineation, Depression, Stres, Dropout School, Reasons of Alcohol Use, and Risk Taking, represent the personality system. For these subscales Cronbach alpha coefficients ranged between 0.65 and 0.90 in Turkish Sample. And eight risk factors that Parent Models for Problem Behaviors, Friend Models for Problem Behaviors, Student Models for Problem Behaviors, Neighborhood Models for Problem Behaviors, Availability of Gangs, Availability of Illicit Drugs, Peer Pressure and Neighborhood Quality, represent the Perceived Environment System. For these subscales Cronbach alpha coefficients ranged between 0.26 and 0.87 in Turkish Sample.

Pearson Correlation Analysis and hierarchical regression analysis were used to data regarding the sample. Analysis of data was benefited from SPSS 11.0 packet programme. In the following analyses, the criterion, $p < 0.05$ was used to determine the significant results.

The psychosocial risk factors which were predicted problem behaviors were Alineation, Depression, Stres, Dropout School, Reasons of Alcohol Use, and Risk Taking, Parent Models for Problem Behaviors, Friend Models for Problem Behaviors, Student Models for Problem Behaviors, Neighbourhood Models for Problem Behaviors, Availability of Gangs, Availability of Illicit Drugs, Peer Pressure and Neighbourhood Quality. Collectively risk factors accounted for 68% of total variance in problem behaviors.

On the other hand all of the protective factors included in both personality system and perceived environment system were predicted problem behaviors. Protective accounted for 41% of total variance in problem behaviors.

At the same time risk x protection x socio-demographic factors interaction were predicted problem behaviors and accounted for 59% of total variance.

In this study the psychosocial risk and protective factors to involvement in problem behavior was investigated. In sum with respect to both risk and protection, individual differences in personality, and in characteristics of the perceived social environment are shown to be relevant to problem behaviors in adolescence. And both risk and protective factors which is related to personality system account for substantial variance in problem behaviors rather than perceived social environment system and behavior system.

While decreasing risk factors, strengthening protective factors with prevention studies, may help to promote healthful behaviors in adolescence.